

IQTISODIYOTDA YANGI YO‘NALISHLAR: GLOBAL TENDENSIYALAR VAO‘ZBEKISTONDA ULARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Diyorbek Qurbonov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy global iqtisodiyotda shakllanayotgan yangi yo‘nalishlar — raqamli iqtisodiyot, sun‘iy intellekt, yashil iqtisodiyot, innovatsion startaplar, sanoat 5.0 va inson kapitalining modernizatsiyasi ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Ushbu yo‘nalishlarning O‘zbekiston iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi, mavjud salohiyat va dolzarb vazifalar yoritiladi. Maqola O‘zbekistonning raqamli transformatsiyaga oid islohotlarini, yashil iqtisodiyot strategiyasini, startap ekotizimi shakllanishi va ta‘lim tizimidagi modernizatsiya jarayonlarini tahliliy asosda muhokama qiladi. Yakunda yangi iqtisodiy yo‘nalishlarni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar beriladi.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, sun‘iy intellekt, yashil iqtisodiyot, innovatsiyalar, startap ekotizimi, Sanoat 5.0, inson kapitali, modernizatsiya, O‘zbekiston iqtisodiyoti.

Jahon iqtisodiyoti XXI asrning uchinchi o‘n yilligida chuqur transformatsiya jarayonlarini boshdan kechirmoqda. Raqamli texnologiyalar, ekologik barqarorlik va innovatsion boshqaruv tamoyillari iqtisodiy rivojlanishning yangi paradigmalarini shakllantirmoqda.

Bunday tendensiyalar fonida O‘zbekiston ham iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va yuqori qo‘shimcha qiymatga ega tarmoqlarni rivojlantirishga qaratilgan strategik islohotlarni amalga oshirmoqda.

Shu bilan birga, zamonaviy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi endi faqat ishlab chiqarish hajmiga emas, balki mamlakatlarning texnologik salohiyatiga, inson kapitali sifatiga, ilm-fan va innovatsiyalar ekotizimining rivojlanish darajasiga bog‘liq bo‘lib qolmoqda.

Natijada davlatlar strategik rivojlanish yo‘nalishlari qayta shakllantirib, **raqamli iqtisodiyot, yashil energetika, yuqori texnologiyalar va barqaror boshqaruv** tamoyillarini iqtisodiy siyosatning markaziga keltirmoqda.

Mazkur tamoyillar o‘ziga xos yo‘nalishlar va samaradorligi beilan alohida ahamiyatga ega.

1. Raqamli iqtisodiyot va sun‘iy intellektni rivojlantirish Global yo‘nalishlar

Raqamli iqtisodiyot global YaIMning sezilarli qismini tashkil etib, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (big data), bulutli texnologiyalar va blokcheyn innovatsiyalariga asoslanmoqda.

AI texnologiyalari ishlab chiqarishni avtomatlashtirib, xizmatlar sektorini optimallashtiradi va boshqaruv samaradorligini oshiradi.

O‘zbekiston sharoitida raqamli transformatsiya

- O‘zbekistonda “**Raqamli O‘zbekiston — 2030**” strategiyasi doirasida;
- 200 dan ortiq davlat xizmati to‘liq raqamlashtirildi;
- IT Park rezidentlari soni yildan-yilga oshmoqda;
- Elektron hukumat tizimi modernizatsiya qilinmoqda;
- AI texnologiyalari bo‘yicha milliy konsepsiya ishlab chiqildi;
- Internet infratuzilmasi jadal kengaymoqda.

Mazkur islohotlar O‘zbekistonning raqamli transformatsiyaga izchil o‘tishiga zamin yaratmoqda. Ta’lim tizimida IT yo‘nalishlari bo‘yicha yangi dasturlar joriy qilinmoqda, private-public partnership asosida texnoparklar barpo etilmoqda, yoshlar uchun raqamli ko‘nikmalarni rivojlantiruvchi IT maktablari ochilmoqda. Raqamli to‘lovlar ulushi ortib, fintech sohasida yangi xizmatlar paydo bo‘lmoqda. Mazkur islohotlar O‘zbekistonning raqamli transformatsiyasiga izchil o‘tishiga zamin yaratmoqda.

2. Yashil iqtisodiyot va ekologik barqarorlik

Jahon tajribasi

Yashil iqtisodiyotga o‘tish global darajada energiya xavfsizligi, iqlim o‘zgarishi bilan kurashish va resurslardan samarali foydalanishning muhim mexanizmi sifatida qaralmoqda. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushi yildan-yilga ortib bormoqda.

O‘zbekistonning yashil iqtisodiyot strategiyasi

“**Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi (2030)**” quyidagi ustuvor yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- quyosh va shamol elektr stansiyalarini ko‘paytirish;
- energiya samaradorligini oshirish;
- elektromobil infratuzilmasini rivojlantirish;
- ekologik resurslarni boshqarishni modernizatsiya qilish.

Hozirga qadar Samarqand, Navoiy, Buxoro va Qashqadaryoda xalqaro investorlar ishtirokida yirik quyosh va shamol parklari ishga tushirilgan.

3. Innovatsion startaplar va yangi biznes-modellar

Global jarayon

Startaplar innovatsion g‘oyalar asosida tezkor iqtisodiy o‘tishni yaratadigan muhim mexanizm hisoblanadi. Fintech, medtech, edtech kabi yo‘nalishlar jadal rivojlanmoqda.

O‘zbekistonda startap ekotizimi

So‘nggi yillarda:

- IT Park akseleratsiya dasturi,
- yoshlar texnoparklari,
- texnologiya transferi markazlari,
- venchur fondler

mamlakatda innovatsion muhitni sezilarli darajada kuchaytirdi. IT xizmatlari eksporti ham yildan-yilga oshib, iqtisodiyotning yangi segmenti shakllanmoqda.

4. Inson kapitali va ta’lim tizimining transformatsiyasi

Global tamoyillar

Yuqori malakali, kreativ va raqamli ko‘nikmalar bilan qurollangan ishchi kuchi yangi iqtisodiyotning asosiy omili bo‘lib bormoqda. Ta’lim tizimi hayot davomida o‘qish tamoyiliga moslashmoqda.

O‘zbekiston tajribasi

So‘nggi yillarda:

- oliy ta’lim muassasalari soni keskin oshdi;
- xalqaro universitetlar faoliyati yo‘lga qo‘yildi;
- “Bir million dasturchi” loyihasi amalga oshirilmoqda;
- kasb-hunar ta’limi isloh qilindi;
- STEM yo‘nalishlariga qabul kvotalari oshirildi.

Bu islohotlar yangi iqtisodiyot uchun zarur bo‘lgan malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qilmoqda.

Sanoat 5.0 va texnologik modernizatsiya

Sanoat 5.0 inson va texnologiya integratsiyasiga asoslanib, robototexnika, IoT, sun’iy intellekt va avtomatlashtirishni ilgari suradi.

O‘zbekistonda:

- “raqamli zavod” konsepsiyasi joriy etilmoqda;
- korxonalar IoT asosida monitoring tizimlarini o‘rnatmoqda;
- sanoatda raqamli modellashtirish amaliyoti kengaymoqda.

Ushbu jarayonlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim omilga aylanmoqda.

Iqtisodiyotdagi ushbu yangi yo‘nalishlar samaradorligi yuqori bo‘lishi bilan bir qatorda, ularni rivojlantirish borasida ham aniq harakatlarni talab etadi. Bu esa aniq rejalar va tizimli tadbirlarga asoslanmog‘i zarur.

Shu ma’noda, **yangi iqtisodiy yo‘nalishlarni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi takliflar** ilgari suriladi:

1. Raqamli va texnologik infratuzilmani kengaytirish borasida

- Milliy data-markazlarni modernizatsiya qilish;
- AI va big data bo‘yicha ilmiy markazlar tashkil etish.

2. Innovatsion ekotizimni kuchaytirish borasida

- Venchur kapital bozorini rivojlantirish;
- Startaplar uchun soliq imtiyozlari va grantlar joriy etish.

3. Yashil iqtisodiyotni rag‘batlantirish borasida

- Qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga subsidiyalar ajratish;
- Ekologik me‘yorlarni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.

4. Inson kapitalini rivojlantirish borasida

- STEM ta’limini yanada kuchaytirish;
- Raqamli ko‘nikmalar bo‘yicha milliy o‘quv platformalarini yaratish.

Xulosa

Ta’kidlanganidek, O‘zbekiston iqtisodiyoti global texnologik va ekologik tendensiyalar bilan uyg‘un ravishda rivojlanmoqda. Raqamli transformatsiya, sun’iy

intellekt, yashil iqtisodiyot, innovatsion startaplar va inson kapitalining modernizatsiyasi mamlakatning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlaydigan asosiy yo'nalishlar sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiy islohotchilarning izchil davom ettirilishi, ilm-fan va ta'limga investitsiyalarni ko'paytirish, zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish ham iqtisodiy omillardan biridir. Yangi iqtisodiy yo'nalishlarni jadal rivojlantirish O'zbekistonni innovatsiyaga asoslangan, yuqori texnologiyali va barqaror iqtisodiy model sari olib boradi. Bu jarayon mamlakatning ijtimoiy farovonligi oshishiga, yangi ish o'rinlari yaratilishiga hamda global maydondagi o'rnining yanada kuchayishiga xizmat qiladi. Shuni ham qayd etish lozimki, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan mamlakatimiz oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va iqtisodiyot sohasida yuqori malakali kadrlar tayyorlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda yaqinda bir qator nufuzli xorijiy universitetlar bilan hamkorlikda yangi iqtisodiyot yo'nalishidagi qo'shma ta'lim fakultetlari tashkil etildi.

Xususan, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti va Indoneziyaning Padjadjaran (UnPAD) universiteti bilan hamkorlikda yangi xalqaro qo'shma ta'lim dasturi yo'lga qo'yilgan. Shu kabi qo'shma ta'lim loyihalari zamonaviy o'quv dasturlari, xalqaro talablar asosidagi ta'lim metodikasi va ilg'or professor-o'qituvchilarni jalb etish orqali iqtisodiyotning turli yo'nalishlari uchun raqobatbardosh mutaxassislar yetishtirishni maqsad qilgan. Talabalar iqtisodiy tahlil, moliya, raqamli iqtisodiyot, biznes boshqaruvi, xalqaro iqtisodiy munosabatlar kabi sohalarda chuqurlashtirilgan bilimga ega bo'ladilar.

Kuni kecha Davlatimiz rahbarining agrar soha vikllari bilan o'tkazgan muloqoti chog'ida **“Ilm va izlanish bo'lmagan sohada rivojlanish ham, yuksalish ham, taraqqiyot ham bo'lmaydi”**, deya bejiz ta'kidlamadilar. Chunki yurtimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, iqtisodiy yangilanishlar ham avvalo ilmiy asosga, bilim va tajribali kadrlarga asoslanadi.

Iqtisodiyotning yangi yo'nalishlarini rivojlantirish, bu yo'nalishlarda zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega yetuk kadrlar tayyorlash siyosati ham ana shu harakatlarning bir namunasidir.

Ilmiy adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoni (PF-6079-son, 05.10.2020-yil).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi qarori (PQ-4477-son, 04.10.2019-yil).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston - 2030” Strategiyasi to'g'risida”gi farmoni (PF-158-son, 11.09.2023-yil).
4. Schwab, K. *The Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum, 2017.
5. Tapscott, D. *Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. McGraw-Hill, 2015.
6. OECD. *Artificial Intelligence in Society*. Paris: OECD Publishing, 2019.
7. UNDP Uzbekistan. *Green Economy Transition Report*, 2023.

8. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hisobotlari, 2022–2024.
9. IT Park Uzbekistan. Yillik faoliyat hisoboti, 2023.
10. Brynjolfsson, E., McAfee, A. *The Second Machine Age*. MIT Press, 2014.
11. World Bank. *Uzbekistan Country Economic Memorandum*, 2023.